

УДК 339.137.2

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС У СФЕРІ КОНЦЕНТРАЦІЇ

Романа Міхель

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Січових Стрільців, 19, м. Львів, Україна, 79000, тел. +38 032 2394781,
e-mail: romana.mikhel@gmail.com*

Описано процес становлення конкурентної політики Європейського Союзу у сфері ринкової концентрації. Охарактеризовано основні законодавчі акти, які регулюють процеси злиття підприємств у масштабах Співтовариства. Проаналізовано концепцію «виміру» Спільноти та охарактеризовано основні методи її визначення.

Ключові слова: конкурентна політика ЄС, концентрація, злиття підприємств.

Вступ. Потреба у спільній європейській конкурентній політиці була ще на початкових етапах створення Європейської Спільноти. У Європі конкурентна політика відіграє особливу роль у створенні спільного/єдиного ринку, яка передбачає уникнення заміни старих бар'єрів (тарифів, нетарифних бар'єрів, національний регулювань) новими (державна допомога, подвійне ціноутворення, розподіл ринків, монополія). Конкурентні рішення мають завжди значний вплив на захист і розвиток єдиного ринку. Отже, поява системи контролю за злиттям підприємств Європейського Союзу (ЄС) була безпосередньо пов'язана із завершенням процесу формування єдиного ринку. Сприяння злиттю через системи «єдиного вікна» і «короткі терміни» (за винятком злиття, яке загострює проблеми конкуренції) провадили з метою підвищення інтеграції європейського ринку [8, с. 31].

Питання конкурентної політики ЄС у сфері концентрації досліджували такі європейські вчені-економісти, як С. Воіт, М. Гайденгейм, Д. Гільдебранд, Д. Гойдер, І. Коккоріс, Л. МакГован, У. Мюллер, А. Шмідт та інші. Серед українських вчених-економістів помітними є праці З. Борисенко, Г. Лозової, С. Мельника, Я. Яворського.

Метою дослідження є аналіз формування конкурентної політики ЄС у сфері концентрації.

Основні результати дослідження. Основні засадничі принципи конкурентного права ЄС закладено у Договорі про заснування Європейського об'єднання з вугілля та сталі 1951 р. (статті 65 та 66) та у Римському договорі 1957 року. Договір про заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) містить конкретні положення (стаття 66(1) – (6)), які регулюють питання контролю за концентраціями та домінуючим становищем. Під поняттям «концентрація» розуміють відносну величину та кількість суб'єктів господарювання, які діють на ринку.

Римський договір, на відміну від Договору ЄОВС, не містить положень щодо контролю за концентрацією, що призвело до припущення, що політичну основу контролю за концентрацією в Договорі ЄОВС не слід змішувати з історичним тлом конкурентної політики ЄС. Тим не менше, дискусія про можливий європейський контроль за концентрацією почалася доволі рано і зумовила підписання Європейською Комісією Меморандуму про концентрацію [3, с. 71]. У ньому Комісія ЄС виокремила дві основні категорії операцій: концентрації та кооперації (тобто механізми картельного типу). У Меморандумі про концентрацію комісія також ухвалила, щоб статтю 81 [12] Римського договору не застосовувати до концентрації, оскільки концентрація часто сприяє цілям спільноти, забезпечуючи бажані зміни в структурі промисловості; її необхідно взагалі заборонити лише тоді, коли вона створює надмірну владу на ринку. Комісія вирішила, що статтю 81 можна застосовувати до механізмів співпраці, проте вона непридатна до концентрації.

Проте у Меморандумі констатовано, що статтю 82 Римського договору в певних обставинах можна застосувати до концентрації. Її можна застосувати щодо злиттів, якщо існує домінуюче положення, що спричиняє усунення конкуренції. Отже, статті 81 та 82 Римського договору 1957 року не повною мірою охоплювали проблеми концентрації. Незабаром стало очевидно, що для кращого контролю за концентрацією необхідно створити окремий регулюючий документ.

Першу пропозицію такого регулювання було представлено Комісії 1973 року. Проте протягом 1973–1987 років було проведено лише декілька дискусій щодо питання концентрації. Зусилля щодо прийняття Регламенту концентрації відновлено 1988 року, коли надійшли нові пропозиції. Зрештою, 21 грудня 1989 року було прийнято Регламент Ради (ЄЕС) № 4064/89, який ще називають Регламентом про злиття [9, с. 72].

Згідно з Регламентом про злиття, сторони, які хочуть укласти договір про злиття, зобов'язані повідомляти Комісію і заповнити спеціальну форму КО, що стосується повідомлення про концентрацію відповідно до Регламенту Ради (ЄЕС) 4064/89 [4]. Згідно зі статтею 6(1), Комісія повинна розглянути повідомлення негайно. Комісія має один місяць на розгляд повідомлення. Цей термін можуть продовжити до шести тижнів. Якщо Комісія робить висновок, що концентрація не підпадає під сферу регулювання Регламенту, вона повинна оголосити офіційне рішення з цього питання (стаття 6(1)).

У разі, якщо Комісія доходить висновку, що концентрація входить у сферу регулювання Регламенту і злиття викликає серйозні сумніви в його сумісності з функціонуванням спільного ринку, Комісія приймає рішення щодо порушення справи (ст. 6(1)с). Тоді необхідно продовжувати аналізувати справу і завершити її протягом чотирьох місяців. За цей час Комісія вирішує, чи потрібно забороняти концентрацію як несумісну зі спільним ринком на тій підставі, що вона створює або зміцнює домінуюче становище, і, в результаті чого, значно перешкоджає конкуренції (фаза 2 розгляду або II стадія розслідування) [9, с. 72].

Стаття 2(3) Регламенту про злиття передбачає тест на сумісність зі спільним ринком. Перевірка несумісності ґрунтується на критерії ефективної конкуренції. У випадку, коли концентрація викликає значні сумніви щодо її сумісності з конкуренцією на ринку, якщо вона обмежує чи здатна обмежити конкуренцію на ринку, окрім простої заборони такої трансакції, можливий ще й альтернативний варіант – надання умовного дозволу, тобто дозволу, що зумовлений певними вимогами та зобов'язаннями, виконання яких зможе відновити конкуренцію на ринку (*merger remedies, conditional clearance* або умовні дозволи). Про актуальність та важливість питання надання умовних дозволів свідчить той факт, що Комісія ЄС дедалі частіше надає саме умовні дозволи, а не одразу ж забороняє концентрацію, адже умовні дозволи дають змогу компаніям здійснити концентрацію та водночас забезпечити, щоб конкуренція була неспотворена [2].

Регламент про злиття вводить через тест на сумісність ступінь гнучкості оцінки Комісії, якої б не вистачало, якщо б розглядали тільки тест на домінування. Першим випадком, коли комісія явно застосувала ступінь гнучкості, була справа *Aerospatiale-Alenia/de Havilland*, де після висновку про існування домінуючого становища Комісія заявила: «Загалом концентрація, яка призводить до створення домінуючого становища, може бути сумісною із загальним ринком у розумінні статті 2(2) Регламенту про злиття, якщо існують переконливі докази, що ця позиція має тимчасовий характер і буде швидко усунена через високу ймовірність сильного входу на ринок. З таким входом на ринок панівне становище не може перешкодити ефективній конкуренції згідно зі статтею 2(3) Регламенту про злиття» [9, с. 72].

Регламент про злиття стосується тільки концентрації у «вимірі Спільноти». Концепція функції виміру Спільноти є інструментом, який дає змогу Комісії протистояти концентрації, яка, з її точки зору, має значний розмір.

Тест «вимір Спільноти» визначено у статті 1(2) і (3) Регламенту про злиття. Параграф 2 описує, що концентрація має вимір спільноти тоді, коли: (а) об'єднаний річний світовий товарообіг усіх підприємств-учасників перевищує 5 млрд євро, а в разі придбання частини бізнесу враховується лише оборот придбаної частини бізнесу (спеціальні правила, що застосовують банки); (б) сукупний річний товарообіг принаймні двох із зацікавлених підприємств становить понад 250 млн євро, якщо (в) кожна зі сторін не забезпечує більше двох третин свого сукупного обороту загалом по Співтовариству в одній і тій же державі-члені.

Регламентом 1310/97 було введено альтернативне правило, яке фактично знизило зазначені вище граничні рівні та розширило сферу застосування Регламенту. Згідно з цим правилом: об'єднаний річний світовий товарообіг усіх підприємств-учасників має перевищувати 2,5 млрд євро; кожній з як мінімум трьох країн-членів сукупний річний товарообіг, що реалізують усі підприємства-учасники, повинен перевищувати 100 млн євро, за виконання таких двох умов: 1) у кожній з цих трьох країн сукупний товарообіг, що реалізується як мінімум двома відповідними підприємствами, має перевищувати 25 млн євро, а також

2) сукупний товарообіг у межах Співтовариства, що реалізується кожним із як мінімум двох підприємств-учасників, має перевищувати 100 млн євро [1, с. 115].

Європейська Комісія 2004 року переглянула питання регулювання злиття і затвердила Регламент № 139/2004 про контроль за концентрацією між підприємствами, у якому тест на домінування був замінений тестом «на суттєве обмеження ефективної конкуренції» [4].

Прийняттю нового тесту на суттєве *обмеження* ефективної конкуренції передували серйозні дебати в комісії. Німеччина, Італія та Нідерланди відстоювали позицію на користь поточного тесту на домінування, тоді як Великобританія, Ірландія і Швеція були схильні перейти до тесту на істотне зменшення конкуренції. Данія та Португалія підтримали пропозицію Комісії, в той час як Франція та Іспанія запропонували компромісний тест на основі своїх внутрішніх тестів. Зрештою, франко-іспанський компроміс переважив, хоча і був доповнений в останній момент Німеччиною. Німецьке доповнення полягало в тому, що новий тест слугуватиме ефективною оцінкою беззмовних олігополій. Тест за оцінки концентрації враховуватиме такі чинники: ринкову позицію підприємств та їхню економічну і фінансову владу, альтернативи, доступні для постачальників і користувачів, їх доступ до поставок або ринків; будь-які юридичні або інші бар'єри для входу; тенденції попиту та пропозиції на відповідних ринках товарів і послуг; інтереси проміжних і кінцевих споживачів, а також розвиток технічного та економічного прогресу за умови, що це іде на користь споживачам і не утворює перешкод для конкуренції [10, с. 45–46].

Головна відмінність між тестом «на суттєве *обмеження* ефективної конкуренції» та тестом на домінування полягає у структурному та формальному підходах, згідно з якими застосовують тест на домінування. Тест на суттєве *обмеження* ефективної конкуренції виявляє зміни на ринку, що спричиняють злиття, а не просто передбачає ринкові умови після злиття підприємств. У тесті на домінування функціонування ринку відіграє важливу роль у визначенні негативного впливу на конкуренцію, тоді як у тесті на суттєве *обмеження* ефективної конкуренції головну увагу приділяють впливу злиття на існуючі конкурентні обмеження.

Останніми роками спостерігається тенденція до використання емпіричних економічних методів оцінки можливих негативних наслідків злиття на конкуренцію. Це пов'язано з декількома чинниками, включаючи розширення кількості та якості наявних даних, а також підвищену увагу до можливості конкурентних збитків від «односторонньої» поведінки фірми на ринку. Найпопулярнішими серед емпіричних методів є метод моделювання злиття та критичний аналіз втрат. Перший використовують для оцінки неузгоджених ефектів злиття, а другий – як для визначення відповідного ринку, так і для оцінки неузгоджених ефектів злиття. Зокрема, за допомогою моделювання злиття можна спрогнозувати зростання або зниження цін на тому ж ринку до і після злиття, залежно від ефективності та зміни в структурі ринку, включаючи позиціонування і продаж. Критичний аналіз втрат можна використати для чіткого визначення меж ринку, застосовуючи тест «гіпотетичного монополіста»

або SSNIP-тест («*Small but Significant Non-transitory Increase in Price*») [10, с. 60–61]. Цей метод визначення товарних та географічних меж ринку передбачає таку процедуру:

- 1) розглядають групу взаємозамінних товарів на певній території;
- 2) передбачають, що відбувається монополізація цих продаж і збільшення ціни на 5–10 %;
- 3) якщо таке зростання цін виявляється для «гіпотетичного монополіста» вигідним (тобто споживачі не переключаються на інші товари, в тому числі ті, що знаходяться на інших територіях), то вважають, що межі товарного ринку визначені.

Регламент 139/2004 вніс зміни до розгляду справ злиття до подання заяви та після (схожа практика існує і у Німеччині). Стаття 4 Регламенту 139/2004 передбачає, що про злиття підприємств необхідно повідомляти до його імплементації та після завершення переговорів щодо укладення договору чи придбання контрольного пакета акцій [4]. Однак чимало компаній вирішують зв'язатися з Генеральним Директоратом до подання офіційного повідомлення про злиття. Для цього існує безліч причин: підприємства можуть, наприклад, бути зацікавлені в отриманні першої оцінки злиття. Так чинить майже 36 % усіх компаній. Перед офіційним поданням повідомлення про злиття, учасники злиття повинні заповнити анкету – так звану форму КО. В середньому компанії необхідно 64,4 дня, щоб підготувати цю форму, тоді як десять років тому тривалість такого виконання становила 45 днів [13, с. 9–10].

Після повідомлення про злиття підприємств проводять зустрічі між представниками підприємств та Генеральним Директоратом. Кількість таких зустрічей з кожним роком зростає.

Висновки. Сьогодні Європейське антимонопольне законодавство налічує три інструменти: відносно нового контролю за злиттям підприємств, усталеного контролю за здійсненням ринкової влади і заборони угод, що обмежують конкуренцію (з великою, а іноді й складною системою винятків) [5]. Здебільшого держави-члени прийняли або змінили своє антимонопольне законодавство для того, щоб гармонізувати його з європейськими правилами. У деяких країнах, таких як Італія, законодавча діяльність сприяла введенню антимонопольних законів, які майже збігаються з відповідними європейськими статтями. Інші, такі як Німеччина, донедавна були задоволені з незначних змін їхнього законодавства, доки не стало очевидно, що європейські та національні правила суперечать одні іншим. Третя група, включаючи Нідерланди, продовжувала дотримуватися існуючого антимонопольного законодавства своєї країни [6, с. 144].

Питання конкурентної політики у сфері концентрації є важливим для Європейського Союзу з огляду на кількість повідомлень про злиття (рис. 1).

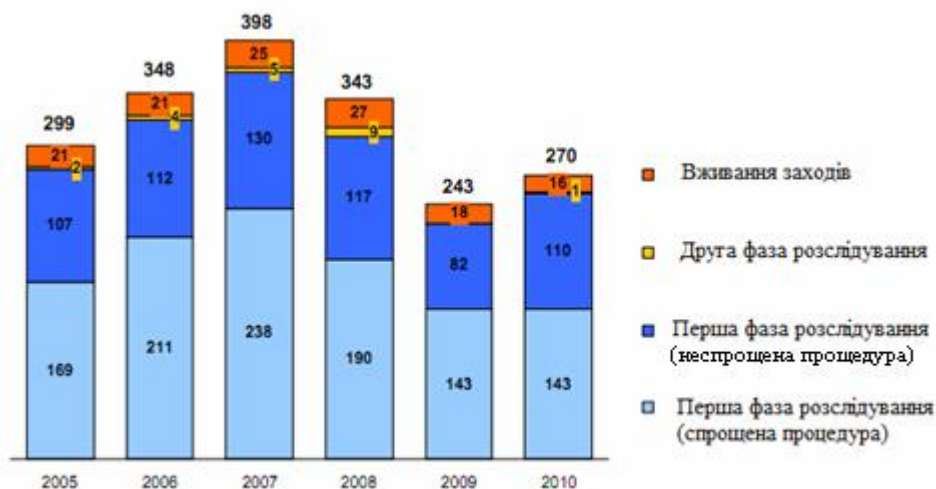

Рис. 1. Кількість остаточних рішень Європейської комісії щодо злиття підприємств (2005–2011) [11, с. 19]

Останніми роками кількість зареєстрованих злиттів була на низькому рівні у зв'язку з економічною кризою. Наприклад, 2010 року на розгляд Комісії надійшло 270 повідомлень про злиття, з яких до 16-ти були застосовані певні міри, а 55 % повідомлень розглянули за спрощеною процедурою. Як бачимо з рис. 1, упродовж 2005–2010 рр. не було жодної заборони щодо злиття підприємств, що свідчить про ефективність функціонування конкурентної політики Співтовариства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Скорадамалья В.* Конкурентне право ЄС : навчальний посібник / Скорадамалья В., Санахметова Н. О., Мельник С. Б. – Київ : ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. – 231 с.
2. *Стахєєва Г.* Умовне схвалення концентрації за новим повідомленням комісії ЄС : основні зміни та нововведення / Стахєєва Г. – Доступний з : <http://radnuk.info/statii/560-mijnarodne/14739-2011-01-19-01-44-20.html>.
3. *Competition policies in Europe* / ed. by Stephen Martin. – Amsterdam : Elsevier, 1998. – 432 p.
4. Council Regulation (EC) No 139/2004 of 20 January 2004 on the control of concentrations between undertakings (the EC Merger Regulation). – Available from : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:024:0001:0022:EN:PDF>.
5. Council Regulation (EEC) No 4064/89 of 21 December 1989 on the control of concentrations between undertakings. – Available from : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31989R4064:EN:HTML>.
6. *Devison L. M.* EU Merger Control and the Compatibility Test Revisited / Devison L. M. // *Intereconomics*. – September/October. – 2006. – P. 258–267.

7. EEC Council: Regulation No 17: First Regulation implementing Articles 85 and 86 of the Treaty. – Available from : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31962R0017:EN:HTML>.
8. *Eekhoff J.* Competition policy in Europe / Eekhoff J. – Berlin : Springer, 2004. – 249 p.
9. *Hildebrand D.* The role of economic analysis in the EC competition rules / Hildebrand D. – 2. ed. – The Hague : Kluwer Law Internat., 2002. – 472 p.
10. *Kokkoris I.* Merger control in Europe : the gap in the ECMR and national merger legislations / Kokkoris I. – London : Routledge, 2011. – 293 p.
11. Report on Competition Policy 2010. – Brussels : European Commission, 2011. – 40 p.
12. The Treaty of Rome. – Available from : http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf
13. *Voigt S.* Making European merger policy more predictable / Voigt S., Schmidt A. – Dordrecht: Springer, 2005. – 194 p.

Стаття надійшла до редколегії 15.02.2013

Прийнята до друку 25.02.2013

THEORETICAL ASPECTS OF THE EU COMPETITION POLICY IN THE SPHERE OF CONCENTRATION

Romana Mikhel

*Ivan Franko National University of Lviv,
19, Sichovykh Striltsiv Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. +38 032 2394781,
e-mail: romana.mikhel@gmail.com*

The article describes the development of the European Union competition policy in the sphere of market concentration. This paper analyses main acts which regulate the merger process in the Community dimension. The article describes the concept of the Community dimension test and main methods of its determination.

Key words: EU competition policy, concentration, merger.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТНОЙ ПОЛИТИКИ ЕС В СФЕРЕ КОНЦЕНТРАЦИИ

Романа Михель

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Сечевых Стрельцов, 19, г. Львов, Украина, 79000, тел. +38 032 2394781,
e-mail: romana.mikhel@gmail.com*

Описан процесс становления конкурентной политики Европейского Союза в сфере рыночной концентрации. Охарактеризованы основные законодательные акты, регулирующие процессы слияния предприятий в масштабах Содружества. Проанализированы концепции «измерения» Сообщества и охарактеризованы основные методы его определения.

Ключевые слова: конкурентная политика ЕС, концентрация, слияние предприятий.